

Croatica XVII (1986) — 24/25 Zagreb

Izvorni znanstveni rad

Rafo Bogišić

**AKADEMIJA »SLOŽNIH« (»DEI CONCORDI«)
U DUBROVNIKU 16. STOLJEĆA**

UDK 886.2(091)

Na temelju postojećih podataka i književno-pjesničkih djela u studiji o Akademiji »Složnih« (Dei Concordi) autor obrađuje problem i temu okupljanja jedne grupe pjesnika u Dubrovniku u 2. polovici 16. stoljeća. Analizom uvjeta i motiva pojave okupljanja i međusobnih dodira pjesnika istog idejno-stilskog opredjeljenja i istih sklonosti u duhovnom životu općenito donose se zaključci relevantni za kulturnu i književnu povijest. Autentični lirski pjesnik tog vremena, Savko Bobaljević Glušac, predstavljen kao glavna ličnost kruga, iskazuje snažan lirski doživljaj i organizira komunikacije među ljudima koji su svoju pripadnost svijetu duha očitovali potpunim predanjem pjesničko-idiličnom kompleksu neopetrarkizma, rafiniranoj izolaciji, učenosti i refleksiji.

1.

Sredinom 16. stoljeća glavnu riječ u književnom životu Dubrovnika imala je generacija koja je slijedila poslije prvih humanista i poslije prve generacije petrarkista predstavljene *Zbornikom Nikše Ranjine* iz 1507. Bila je to generacija Mavra Vetranovića, (1483—1576), Nikole Nalješkovića (o. 1500—1587), Nikole Dimitrovića (o. 1510—1555) i nešto mlađega Marina Držića (1508—1567). Pjesnici ove generacije djelovali su u dužem vremenskom razdoblju, i u prvoj i u drugoj polovici stoljeća, ali su najaktivniji bili upravo u decenijama oko sredine stoljeća.

Osim podudarnosti u godinama starosti naglašenu povezanost pjesnika ove generacije uvjetovali su i neki drugi čimbenici, i to upravo oni književnog kvaliteta i opredjeljenja. Označavajući period zrele renesanse pjesnici ove generacije, iako su i sami pjevali petrarkističke pjesme, sve više su se okretali drugim, stvarnijim problemima i pitanjima svakodnevnog života. Nisu to više bili onako jednoobrazno čisti i raspjevani petrarkisti koji su svoje intelektualno-emotivno biće pa onda i svoju muzu povezali uz »okrutnu« gospoju i vlastito »ljuveno služenje«. Njihove preokupacije znatno su složenije. Obični svakodnevni život sve je više privlačio njihovu pažnju, pa su im i raznovrsne dimenzije čovjekova življenja i postojanja postale znatno bliže. U pjesnika ove generacije stvarne preokupacije života dobivaju posebnu težinu i dubinu. Problemi se shvaćaju i izražavaju u svoj ozbiljnosti i punini, bilo da je riječ o tragičnosti čovjekova života i čovjekove nemoći, bilo da je posrijedi pojava sve izrazitije želje da se raduje i uživa.

U drugoj polovici stoljeća situacija se u književnom životu u Dubrovniku u mnogome izmijenila. Uvelike je splasnulo prvotni žar i oduševljenje kićenom petrarkističkom ljubavnom frazom što je trajalo već nekoliko decenija. Itako tako nasljednike nisu imali ni refleksivno-realističkim preokupacijama angažirani ili renesansno-raspjevanim pokladnim očitovanjima poneseni pjesnici kakvi su bili Nikola Nalješković, Mavro Veteranović i Marin Držić. Renesansna vremena sa svojim izrazitim životnim nabojem i »jasnim očitovanjima« ustupila su mjesto tihom i smirenijem osobnom lirskom razmišljanju.

Na vrhuncu renesanse u Dubrovniku je sredinom stoljeća ispod pokrova naglašenog blagostanja i prividnog ekvilibrija vrio život razjeden čovjekovim brigama i strastima. Pjesnici renesansnog naboja svu puninu doživljavanja izražavali su i očitovali snažnim književno-pjesničkim nastupom postižući na taj način siguran ekvilibrij između duboke istine doživljaja i snage izraza. Svojim stavom i djelima Mavro Vetranović, Nikola Nalješković i Marin Držić bijahu izrazili ne samo puninu

i složenost suvremenog života i življenja nego i apogej humanističkog povjerenja u snagu pisane riječi. Bili su sigurni da će svojim »glasno« angažiranim nastupom i zanimanjem djelovati na život pojedinca i zajednice. U tom smislu organizirali su različite oblike međusobnih dodira ostvarujući time naglašenu prodornost i univerzalnost pjesničke renesansne komunikacije.

U drugoj polovici stoljeća opća duhovna konstelacija ukazivala se znatno drukčijom, i to je dovelo do novih odnosa i raspoloženja u pjesnika. Društveno-gospodarska kriza i sveopća reakcija na renesansnu slobodu i puninu očitovanja prigušit će otvoreno izražavanje strasti i protivurjeđe, zaustaviti otpor prema svijetu i »nahvao« pojavama u svakodnevicu, pa u mnogome odrediti nove i posebne, intimne poticaje bunta i nemira. Društvene suprotnosti i protivurjeđe preći će u individualne sfere pa će se očitovati i trajati na razini zatvorenih intimnih pjesnikovih preokupacija.

Na razinama individualne povučenosti ostvarivat će se bogati duhovni i pjesnički svijet i doživljaj. U pjesnika iz druge polovice stoljeća taj svijet bit će svojevrсна vizija humanističkog jedinstva cjelokupnog duhovnog kompleksa, jedinstva znanosti i poezije, učenosti i čiste pjesničke inspiracije. Vraćajući se izvornom humanističkom opredjeljenju pjesnici se ne žele vezivati uz običnu svakodnevnu problematiku življenja pa pogled usmjeravaju prema sferama čiste poezije, »kreposti« i duha, nošeni pri tome snažnim osobnim pjesničkim pobudama doživljavanja. Ovi pjesnici svoju pozornost šire izvan domaćih narodnih okvira pa »vide« i »slijede« sve što im se u pjesničko-humanističkom pogledu nudi od starih antičkih do suvremenih talijanskih uzora.

Pjesnici koji su na scenu stupili u drugoj polovici stoljeća — a to su Savko Bobaljević Glušac (1530—1585), Antun Sasin (1518—1595), Maroje Mažibradić (1535—1591), Frano Lukarević Burina (1549—1598), Savko Gučetić Bendešević (1531—1603), Dinko Ranjina (1536—1607), Dominko Zlatarić (1558—1613), Miho Monaldi (1540—1592) i drugi — razlike nisu očitovali samo u svom temeljnom opredjeljenju svijetu »kreposti«, tj. svijetu poezije i duha, nego i u pojedinostima i načinu kako to svoje opredjeljenje sad u novim vremenima realiziraju i u »pjesnima« očituju. Novost u ovih pjesnika neće zadirati niti će povrijediti prvotnu petrarkističku usmjerenost koja i dalje neporecivo vlada duhovima već od kraja 15. stoljeća, ali će novo vrijeme ipak donijeti i neke nove odnose i koncepcije. Uvidjevši da se zažarenost prvoga domaćeg petrarkističkog vala u mnogome iscrpila, pjesnici su osjetili potrebu da se načinom svog pjevanja vrate jednostavnijem kazivanju svoje ljubavi i svog očitovanja totalne vlastite pripadnosti svijetu poe-

zije. Osjetili su, pa su tako i postupali, da je važnije pokazati iskrenost vlastite potpune pripadnosti jednom opredjeljenju, nego svoju pjesmu zatrpavati već dobro poznatim i već uvelike istrošenim riječima i izrazima.

Zajedničko intenzivno pjesničko opredjeljenje i zajedničku snažnu želju da se približe autentičnim lirskim pjesničkim izvorima i uzorima pojedinci iskazivahu na različite načine. Upadaju pri tome u oči dva posebna usmjerenja formalnog karaktera. Jedno je ono u kojemu su pojedini pjesnici svoju izrazitu želju da se pjesnički potvrde iskazivali i različitim prigodnim pjesmama, koristeći za to svaku prigodu koju pružaju život i životne međusobne komunikacije, a drugi način je želja pojedinih pjesnika da svoju pjesničku bit iskažu na izvornom jeziku petrarkizma, na talijanskom. Neki dubrovački pjesnici ove generacije pišu stoga i na talijanskom jeziku, a neki samo na talijanskom. Neki su to činili dok su privremeno boravili u Italiji, a neki su to činili i u svom Dubrovniku.

Upotreba stanovitog pjesničkog medija nije bila samo formalnog karaktera i podrijetla. Opredjeljenje za stanoviti jezični izraz bio je vanjski aspekt jedne dublje orijentacije, plošni vid jednog stvarnog motivacijskog koncepta. To vrijedi za humaniste iz početka stoljeća koji su pisali latinski, a to vrijedi i za neke pjesnike iz druge polovice stoljeća koji su odlučili da svoj pjesničko-ljubavni iskaz oblikuju na talijanskom jeziku. Pišući talijanski, ovi su pjesnici smatrali da potpunije i izrazitije ostvaruju svoje pjesničko usmjerenje i svoj pjesnički status. Bili su uvjereni da je talijanski jezik »pravi« pjesnički jezik, da je to jezik koji muze bolje razumiju i da će pjevajući na talijanskom jeziku uvjerljivije i primjerenije iskazati vlastito humanističko poniranje u jedan osobiti svijet. Smatrali su da će se pjevajući talijanskim jezikom lakše i bolje približiti velikom učitelju Petrarki, što je u to vrijeme bila opća želja svih pjesnika.

Opredjeljenju za talijanski jezik u jednom krugu dubrovačkih pjesnika iz druge polovice stoljeća pomogle su i neke izvanjske okolnosti. U to vrijeme u Dubrovnik su dolazili, i tu kraće ili dulje vrijeme boravili, i neki poznati talijanski pjesnici ovoga vremena, učeni humanisti i veliki pobornici novog oduševljena Petrarkom i petrarkizmom. Tako je u Dubrovniku kao dubrovački nadbiskup od 1555. do 1560. boravio ugledni talijanski humanist i pjesnik Lodovico Beccadelli, koji je s Dubrovčanima podržavao veze i poslije odlaska iz Dubrovnika.¹ U Dubrovniku su pedesetih godina boravila i braća Amaltei, učeni humanisti i pjesnici, a u Dubrovniku je od 1560. do

---

¹ Josip Torbarina, *Fragmenti iz neizdanih pisama Lodovika Beccadellija (1555—1564)*, »Dubrovnik«, 1929, 320—340.

1570. kao rektor gradske škole i profesor retorike boravio i Nascimbene Nascimbene, poznati humanist iz Ferrare, govornik, latinski pjesnik i jedan od najpoznatijih pisaca svoga vremena.² Dolaskom u Dubrovnik učeni talijanski pjesnici donosili su sobom ne samo svoje pjesme, knjige i pozdrave od talijanskih pjesničkih krugova, nego i novi odnos prema »starom« petrarkizmu, pokret oduševljenja prema čistom prvotnom izrazu velikog talijanskog pjesnika. Prožet tendencijom učenog akademizma petrarkizam se u ovih pjesnika oslobađao plošne rječitosti fraze i vraćao svom prvotnom obliku i izrazu. Osim toga i sada su, kao i uvijek, mnogi mladi Dubrovčani nakon završetka školovanja u svom gradu odlazili u Italiju da u talijanskim trgovačkim središtima (Napulj, Firenca, Mleci) pokušaju potražiti i vlastitu sreću u poslovima. Neki su tamo dolazili u dodir s pjesničkim krugovima, čitali talijanske pjesnike, upoznavali suvremena kretanja u talijanskoj poeziji, pa i sami pjevali na talijanskom jeziku. Tako su npr. u jednom zborniku posvećenom obitelji Medici 1563. i tiskanom u Firenzi svoje pjesme objavili i mladi dubrovački trgovci Luka Sorkočević, Frano Lukarević Burina i Mario Držić (nećak velikog komediografa).³ Upravo u ovo vrijeme (kao talijanski pjesnik u Italiji se istakao i Dinko Ranjina pa na talijanskom jeziku objavio i zbirku pjesama.⁴

Tijekom 16. stoljeća neki Dubrovčani su i svoje učene rasprave pisali na talijanskom jeziku. To je npr. učinio Nikola Nalješković (*Dialogo sopra la sfera del mondo*, Venezia 1579), koji inače sva svoja djela piše na hrvatskom jeziku. Nikola Vita Gučetić koji hrvatski jezik dubrovačkih književnika zove »našim jezikom« (*lingua nostra*), svoje učene rasprave i dijaloge piše također na talijanskom jeziku.⁵ Talijanskim jezikom

² Nascimbene Nascimbene u stilu humanističke prakse posebno se istakao kao komentator klasičnih pisaca (Ciceron, Vergilije). U Dubrovniku je kao rektor škole i profesor retorike proveo deset godina (1560—1570).

³ *Poesie toscane e latine di diversi eccell. ingegni nella morte del S. D. Giovanni cardinale, del Sig. Garzia de Medici et della S. Donna Leonora di Toledi Medici, Duchesa di Fiorenza e di Siena. In Fiorenza appresso L. Torrentino 1563.* Sorkočevićev sonet nalazi se na str. 73, a Držićev na str. 77.

⁴ Ranjinine talijanske pjesme objavljene su u zborniku *Il secondo volume delle Rime scelte di diversi eccellenti autori nuovamente mandato in luce. Al nobiliss. S. David Imperiale. Con privilegio. In Vinegia, 1563.* Usp. i M. Rešetar, *Talijanske pjesme Dinka Ranjine*. Građa za povijest književnosti hrvatske, knj. 4, Zagreb 1904.

⁵ Uz naglašenu pjesničku duhovnu pripadnost talijanskom pjesničkom izrazu dubrovački pjesnici nijednog trenutka nisu zaboravili da taj jezik kojim su se u poeziji oduševljavali i koji su slijedili nije njihov jezik. Tako npr. Savko Bobaljević, najoduševljeniji ljubitelj talijanskog pjesničkog izraza (*tosco idioma*), kaže za sebe da provodi vrijeme

znanstvene svoje rasprave pisali su i drugi (n.pr. Antun Medo, Nikola Sagri, Miho Monaldi). Bili su uvjereni da će im učene rasprave veću zrelost i popularnost postići budu li napisane na talijanskom jeziku.

Naglašena humanistička sklonost naobrazbi, učenosti, čitanju i povlačenju u sebe, što je obuzimala duhove u drugoj polovici stoljeća, ovladala je i pjesnicima. Sklonost čitanju i razmišljanju i učena utemeljenost pjesničkog govora dovela je i do naglašene ideje da se pojam ljubavi i ljepote približi suvremenoj znanstveno-filozofskoj misli. Razmišljanje i filozofsko-refleksivno usmjerenje raspravā i dijaloga imalo je svoj odraz, odnosno išlo je usporedo s pjesničkim izrazom. Književna naobrazba i sklonost čitanju oblikovala je u pjesnika čvrsto uvjerenje kako su oni nešto posebno i kako pripadaju uskom krugu izabranih. Povlačenjem u svijet poezije pronalazili su svoj osobni smisao i afirmaciju.

Od ovakve spoznaje do potrebe da se i formalno nađu zajedno, da se međusobno približe, sastanu i na sastancima raspravljaju nije bio velik korak. Stara humanistička i u Dubrovniku već dobro poznata sklonost međusobnom komuniciranju, sad u novim uvjetima posebnog odnosa prema učenosti i novog, naglašenog i rafiniranog smisla za ladanje, dovest će do oblikovanja prvog književnog društva u nas, prve Akademije. Bit će to Akademija »Dei Concordi«, Akademija Složnih.⁶

---

pišući »hor nella nostra, hor ne l' altrui favella« (*Rime*, str. 127). A Nikola Vita Gučetić, koji također sve svoje spise piše na talijanskom jeziku, u djelu *Dello stato delle Repubbliche* (Venetia, 1591), ističe kako u Dubrovniku ima dosta književnika, pa razlikuje one koji pišu »nel verso latino«, one koji pišu »nel verso toscano« (D. Ranjina, Miho Bunić, Miho Monaldi i Savko Bobaljević) i one koji pišu »nell'idioma nostro« (D. Ranjina, Dž. Držić, Marin Držić, »con molti altri divini et pelegriani ingegni« (str. 395). Frano Lukarević Burina, suvremenik ovih pjesnika, u svojoj oporuci ostavlja sve svoje rukopise i knjige Juniju Gradiću pa piše: »Faccio herede di tutti miei scritti cosi nella *lingua nostra* come italiana il Sr. Giugno di Matteo Gradi...« (Jean Dayre, Dubrovačke studije, 71).

⁶ U okviru humanizma u 15. stoljeću u Italiji je u nekim gradovima (Firenze, Rim, Napulj, Venezia) došlo do osnivanja književnih društava-akademija zasnovanih, dakako, u prvom redu na studiju grčkog i latinskog jezika. U sljedećem, 16. stoljeću, književna se društva umnožavaju zasnivajuće svoj rad na književnosti na narodnom jeziku. Tendencije udruživanja uglavnom su formalno-pjesničkog karaktera s vidljivim naglaskom na zabavno-društvenom aspektu, što odaju i nazivi akademija (Umidi, Rozzi, Umoristi, i sl.). Javlja se i ime *Concordi*, koje treba naglasiti zajedništvo u opredjeljenju (Venecija 1489, Ferrara oko 1579). Nastoji se oko ljepote pjesničkog izraza, pa im je jedinstvena zasluga u njegovanju pjesničkog ukusa. O akademijama usp. *Enc. ital. I* (1929), 187, i Michele Maylander, *Storia delle accademie d'Italia*, vol. II, Bologna 1927. Maylander spominje i dubrovačku Akademiju »dei Concordi« (51), ali zna o njoj samo ono što donosi Appendini (II, 232).

2.

U književnoj historiografiji Akademija »Dei Concordi« prvi se put spominje u *Dubrovačkoj Biblioteci* poznatog dubrovačkog biografa Serafina Crijevića. Peti odjeljak svog napisa o Savku Bobaljeviću Crijević posvećuje djelovanju ove Akademije. Najprije govori o Bobaljeviću i akademikima:

»Bobalii aetate Concordium academia maxime florebat Ragusii. Illustriores academici memorantur ipse Bobalius, Lucianus Ghetaldius, Natalis Tudisius, Michael Monaldus, Ioannes Baptista Amaltheu s. In aulam, quae supra vectigalem aedem est, ubi publicus litterarum ludus erat, academici statis diebus convenientes metro solutaque oratione lucubrationes suas recitabant. Ibi aetate etiam nostra Otiosi, uti appellabantur, academici in recitandis lucubrationibus suis se exercebant. Qualam illam Nicolaus Gozeus »De statu Reipublicae (giornata 7)« commendat his verbis: Molto più honorato luogo e piu splendido, e più adorno far si deue in una città, oue le scienze s'imparano et in cio i padri et autori antichi della città nostra, hauendo considerato bene, fecero molto nella quella fabrica sopra la dogana grande per lo studio di coloro che vogliono imparare...«⁷

Crijević zatim najavljuje i citira sonet, što ga je Savko Bobaljević ispjevao članovima Akademije: »Ad Concordes academicos collegas suos epigramma scripsit quod his exscribere placet:

Savi Bobali agl'Academici Concordi

Con dolce suono e con sereno viso,
Ornato il bianco crin di vaghi fiori,
Mando del cuor queste parole fuori
Epidauro fra 'l monte e 'l mar'assiso.
»Leggiadri figli miei, s'io ben'aviso,
Andranno al Borea, a l'Austro, a gli Indi, a Mori

⁷ Za vrijeme Bobaljevića u Dubrovniku je Akademija Složnih bila u punom cvatu. Kao ugledniji akademici spominju se osim Bobaljevića, Lucijan Getaldić, Božo Tudizić, Miho Monaldi, Đanbatista Amalteo. U dvorani koja je iznad zgrade Carinarnice, gdje je bila gradska škola, akademici su u stanovite dane čitali svoje sastave u stihu i u slobodnom sastavu. Tu su se također i u naše dane, Otiosi, kako se nazivahu, vježbali u recitiranju svojih sastava. Tu dvoranu Nikola Gučetić (De statu Reipublicae, 7) spominje ovim riječima: »Mnogo više treba da je ugledno, čašćeno i cijenjeno ono mjesto u svakom gradu gdje se predaje znanost. Zbog toga očevi naši i stari graditelji našega grada pošto su dobro razmišljali, uredili su veoma lijepu i veliku prostoriju znad same carinarnice za studij onima koji žele učiti.« (Serafin Crijević, *Bibliotheca ragusina*, Zagreb 1980, III, 67).

I nomi vostri pien di veri honori;
 Da'quali anchora il mio non fia diviso.
 Andrian, dico, hor, che par, che non si neghi
 Degno favore al pensiero alto e raro
 Vostro dal sacro Febo e dal suo choro.«
 E poi, rivolto al Sol, che tutto chiaro
 Da l'Oriente uscia sul carro d'oro,
 Per lor gli porse humilmente e prieghi.«⁸

Podatke o postojanju i djelovanju Akademije Složnih Crijević je, po svemu se čini, našao u Bobaljevićevim pjesmama.⁹ To je u prvom redu citirana pjesma *Agli Academici Concordi* i zatim druge pjesme koje je Bobaljević upućivao svojim prijateljima, u kojima se, istina, Akademija ne spominje, ali se jasno mogu razabrati žive veze između pjesnika jednog kruga i jednoga opredjeljenja. Te veze mogu se potvrditi i još bolje uočiti ako se imaju na umu i pjesme koje je Bobaljević primao, a i pjesme Bobaljevićevih suvremenika, poznanika i prijatelja koje su ovi jedni drugima slali. Crijević je, sigurno, na temelju Bobaljevićeva kanconijera zaključio da je Bobaljević bio glavni čovjek toga književnog kruga, a zatim je među onima koji su Bobaljeviću bili najbliži otkrio članove Akademije.

Crijević zna da su se članovi Akademije Složnih sastajali u školskim prostorijama iznad Carinarnice i da su tamo čitali svoje sastave. Kako se iz navedenog teksta vidi, do ovog ključka Crijević je došao primjenjujući na Akademiju Složnih ono što je znao o Akademiji Ispraznih, koja je djelovala početkom 18. stoljeća i koja se zaista sastajala u školskim prostorijama na katu Carinarnice (Dogana, Sponza). O toj dvorani, vidjeli smo, u Crijevićevu tekstu, s oduševljenjem je pisao već Nikola Vita Gučetić, hvaleći stare Dubrovčane zbog razumijevanja za kulturne potrebe.

U svom djelu *Dello stato delle Repubbliche* (Venecija, 1591), gdje se nalazi i informacija o školskoj dvorani u Carinarnici, Gučetić ne spominje Akademiju Složnih.¹⁰ Gučetićevo isticanje

⁸ Slatkijem zvukom i pogledom jasnim / okitiv cvijećem krasnim
 kosu bijelu / Epidaur smješten međ brdom i morem / iz srca svoga ovu
 riječ izusti // :»Ja mislim da će, sinci mili moji / spram sjevera, juga,
 na sve strane svijeta / poč ime vaše puno prave časti / koju ću i ja
 uživati s vama //. Poći će, kažem, jer naklonost blaga // svetoga Feba i
 njegove družbe // prati misli vaše vrijedne i mudre«//. Pogledav zatim
 sunce što se jasno / na kolima zlatnim s Istoka javi / skromno mu za
 njih molitve izruč. (*Isto*, 67—68.)

⁹ *Rime amorose e pastorali et satire del Mag. Savino de Bobali Sordo gentil'huomo Raguse. Con privilegio. In Venetia 1589. Presso Aldo.*

¹⁰ *Dello stato delle Repubbliche secondo la mente di Aristotele. Con esempi moderni. Giornate otto. Di M. Nicolo Vito di Gozzi. Gentiluomo Raguseo, Accademico occulto. In Venetia 1591.* »Adornano etiandio una

korisnih napora gradskih otaca koji, eto, vode brigu o kulturnom životu i napretku grada i koji su u kulturne svrhe uredili prostorije na katu Carinarnice, Crijević dovodi u neposrednu vezu s djelovanjem Akademije iz 16. stoljeća. Ono što Gučetić općenito tvrdi o korisnosti dvorane i ono što sam u svoje vrijeme vidi, Crijević primjenjuje na vrijeme Savka Bobaljevića. Nije, dakako, isključeno da su se i članovi Akademije Složnih u 2. polovici 16. stoljeća zaista sastajali u Carinarnici, ali dokaz za to ne može biti rečenica Nikole Vita Gučetića o uređenju školskih prostorija u Carinarnici, a ni podatak da se jedno drugo društvo iz kasnijih vremena tamo sastajalo. Crijević je, dakle, i ovdje kao i na više mjesta u svojoj *Biblioteci* zaključke donosio deduktivnim putem, tj. na temelju više ili manje vjerojatnih pretpostavki i mogućnosti.

U noviju književnu historiografiju »Akademiju Složnih« uveo je Franjo Marija Appendini. U drugom svesku svojih *Notizija*, govoreći o zajedničkom izdanju pjesama Savka Bobaljevića i Miha Monaldija (Dubrovnik, 1783), Appendini piše: »I loro autori sono due scropulosi imitatori del Petrarca come era il gusto di quella età, e qualunque cosa se ne voglia credere, si dovrà sempre confessare che fu loro vanto l'averne i primi chiamate le Muse Toscane in riva di Epidaurò istituendo un' Accademia col nome di Concordi, la quale influi assaissimo per fare gustare la bella letteratura e per promuovere l'urbanità dei costumi. Nicolo Gozze nella sua opera sulle Repubbliche ci ricorda il luogo dove si teneva quell'adunanza, che era il palazzo della Dogana detto volgarmente Sponza, luogo scelto parimenti dopo il terremoto degli Accademici Oziosi. Oltre il Bobali, il Monaldi e il loro amico amico Giambattista Amalteo, di cui altrove ragioneremo, erano ascritti a quell'Accademia Luciano Ghetaldi e Natale Tudisi, di cui non so se più esista alcuna produzione, Mario Caboga che era pur membro dell' Accademia dei Confusi di Viterbo e componeva con grazia, come rilevasi da due sonetti premessi alla sfera del Nale, e molti altri, di cui si e già fatta, o si fara menzione in appresso.«¹¹

---

ben ordinata Rep. gli edifici fatti per gli scolari che imparano e per li lettori che insegnano le scienze et arti liberali perche se tanto bei palazzi anticamente erano fatti per coloro che escittavano le palestre avanzando ogni studio delle scienze et arti di gran lunga lo esercitatio del corpo, molto piu honorato luogo e più splendido i più adorno far si deve in una città, ove le scienze s'imparano; et in ciò i padri et autori antichi della città nostra avendo considerato bene, fecero molto bella quella fabrica sopra la dogana grande per lo studio di coloro che vogliono imparare« (p. 362).

¹¹ »Njihovi autori su dva skropulozna nasljedovatelja Petrarke, kako je to već bio ukus onoga vremena, i što god tko mislio morat će se uvijek priznati da je njihova zasluga što su prvi pozvali toskanske

---

Iako to izričito ne kaže, nije teško zaključiti da je svoje znanje o Akademiji Složnih i njezinim članovima Appendini preuzeo od Crijevića. I on postojanje i djelovanje Akademije povezuje u prvom redu uz ime Slavka Bobaljevića, nabraja i druge članove, iste koje i Crijević (Getaldić, Monaldi, Tudizić, Amalteo), ali zna i za Marija Cabogu kao člana Akademije. I Appendini »zna« da su se Složni sastajali u Carinarnici, pa u svezi s tim spominje navod Nikole Vite Gučetića prihvativši Crijevićevo spominjanje Gučetićeve isticanja Sponze kao stvarni podatak da su se tu akademici zaista sastajali. Appendini je Crijevićevo *Biblioteku* dobro poznao i obilno koristio. Preuzevši od Crijevića glavne podatke, Appendini je dodao i svoje mišljenje o tome koji su bili glavni motivi i glavno obilježje djelovanja Akademije. Svoje podatke Appendini je naravno uskladio s poznavanjem književnih djela, odnosno prigodnih sastava pjesnika iz kruga o kojemu je riječ.

Poslije Appendinija o Akademiji Složnih pišu i drugi, najprije Kukuljević¹² i Rački,¹³ a zatim svi koji pišu o stanovitim pjesnicima (Bobaljević, Monaldi i dr.) ili o književnosti u Dubrovniku u 2. polovici stoljeća. Akademija »Degli Concordi« kao sigurna i veoma važna činjenica književnog i kulturnog života starog Dubrovnika ušla je tako u historiografiju, iako o njezinoj djelatnosti nemamo potanjih podataka. Spominju je povijesti književnosti, monografije i pregledi, a ušla je i u *Enciklopediju*. Kao izvor spoznaja i zaključaka o Akademiji redovito se navodi Franjo Marija Appendini.¹⁴

---

muze na obalu Epidaura osnivajući i jednu Akademiju pod imenom 'Složnih', koja je veoma mnogo utjecala na uživanje u lijepoj književnosti i na promicanju građanskog ponašnja. Nikola Gučetić u svom djelu o Republikama spominje nam mjesto gdje su se održavali ti sastanci, a to je bila zgrada Carinarnice, pučki rečeno Sponza, mjesto izabrano isto tako iza potresa od akademika Otiosi. Osim Bobaljevića, Monaldija i njihova prijatelja Đan Battista Amaltea, o kojemu smo već na drugom mjestu govorili, u tu akademiju bili su upisani Lucijan Getaldić i Božo Tudizić, od kojih ne znam je li sačuvan ikakav književni sastav, Mario Kabora, koji je bio i član Akademije dei Confusi u Viterbu i koji je skladao pjesme s ljupkošću kako se to vidi iz dva soneta njegova u uvodu Nalješkovićeve 'Sfere', i mnogi drugi, o kojima je već bilo govora.« (*Notizie*, II, 1803, 232). — Soneti Marija Kaboge, o kojima govori Appendini, nalaze se kao pohvalni dodatak u knjizi Nikole Nalješkovića *Dialogo sopra la sfera del mondo*, Venetia 1579.

¹² *Pjesnici hrvatski XVI. vieka od Ivana Kukuljevića Sakcinskog. U Zagrebu 1867.* (22). Za Akademiju »Degli Concordi« Kukuljević je zaključio da je bila »ponajviše njegovim (tj. Bobaljevićevim) uplivom utemeljena« i da se »sastajala u krasnoj palači što sad za doganu služi«.

¹³ V. *Stari pisci hrvatski*, knj. VIII. Zgb, 1876. (XX).

¹⁴ »Akademia Složnih (Accademia degli Concordi) u Dubrovniku nosi prvenstvo. Osnovana je negdje u drugoj polovici 16. stoljeća od pjesnika Savka Bobaljevića (1530—1585) i Miha Monaldija (u. 1592) po uzoru talijanskih književnih društava. Sastajalište članova književnika bila je

3.

Bobaljevićeva pjesma upućena članovima Akademije Složnih jasno i nedvojbeno svjedoči da je do osnivanja Akademije zaista bilo došlo. Društvo je osnovano, jedan krug pjesnika bio se međusobno zbližio i povezao, ali sve ostalo o stvarnim oblicima i sadržaju života Akademije i mi danas, kao što su to činili Crijević i Appendini, moramo posredno zaključivati. Članovi Akademije očituju se i iskazuju u intenzivnom međusobnom odnosu pjesnika jednoga kruga. U zbinkama Savka Bobaljevića, Miha Monaldija¹⁵ i drugih jasno se mogu uočiti sigurne i snažne veze među pjesnicima. Akademija se u tim pjesmama izričito ne spominje, ali pjesme sigurno utvrđuju intenzitet povezanosti među pjesnicima.

Osim pretpostavki i posrednih domišljanja, pa bili oni logični i uvjerljivi, kao što i jesu, nemamo podataka o tome na koje su sve načine pjesnici jednoga kruga ostvarivali potrebu svog zajedništva. Ne znamo kad je Akademija osnovana, koliko je trajala, gdje su se članovi sastajali i kako su ti sastanci izgledali, ako je do njih dolazilo. Imamo samo sonet Savka Bobaljevića koji govori o sreći »starog« Dubrovnika što se, eto, i u njegovu kriku osnovalo društvo i o zadovoljstvu toga starca što će i on dijeliti slavu koju će njegovi sinovi, članovi Akademije, sigurno postizati. Imamo zatim čvrste i sigurne tvrdnje Sara Crijevića, historičara iz 18. stoljeća.

Treba pretpostaviti da je Bobaljevićeva pjesma nastala u prvim danima života Akademije, u trenutku pjesnikova oduševljenja što je do osnutka Akademije došlo i u Dubrovniku, i što su eto i oni, članovi jednoga pjesničkog kruga i tim formalnim činom pokazali da su zaista pravi pjesnici. Pjesma međutim nije datirana, pa nam tako ni ovaj prvorazredni pjesnički podatak ne može pomoći u pitanju da točno fiksiramo jedan datum iz života Akademije.

Savko Bobaljević, član stare i ugledne vlasteoske obitelji, rođen je 1530. Provodio je mladost neuredno i neobuzdano, i

---

palača Sponza. Član Mario Kaboga bio je član i akademije 'dei Confusi' u Viterbu«. Lit. F. M. Appendini, *Notizie*, II, 232 i M. Maylander, *Storia delle accademie d'Italia*, II, 51.« Hrvatska enciklopedija I, 1941, 128). — »Dubrovnik je i na polju književnih akademija pokazao najveću plodnost, jer je uvijek imao jake književne tradicije. Ovdje se kao prva spominje Akademija Složnih (tal. dei Concordi'), koja je osnovana negdje u drugoj polovici XVI. st. oko pjesnika Savka Bobaljevića (u. 1585) i Miha Monaldija (u. 1592). O njoj se malo znade. Sastajalište članova bila je Sponza. Njen član Mario Kaboga bio je član akademije 'dei Confusi'.« (*Enciklopedija Jugoslavije* I, 1955, 26).

¹⁵ *Rime del sign. Michele Monaldi. Alla molto illustre la signora Fiore Zizeri Pescioni. Con privilegi. In Venetia presso Altobello Salicato 1590.*

posljedice su bile veoma teške. Često je bio kažnjavan i zatvaran, a zatim je navukao i tešku bolest (lues), od koje je već kao 25-godišnjak bio teški bolesnik. Od 1546. do 1554. stalno je bio u sukobu sa zakonom, u zatvoru ili u progonstvu. Kao teški i neizlječivi bolesnik bio je 1555. konačno pomilovan, pa se silom prilika smirio. Sljedeće, 1556, bio je zapovjednik na tvrđavi Lovrijenac, a zatim će ostatak života, tj. godine od 1561. do 1585. provoditi naizmjenično u Dubrovniku i u Stonu, gdje je u nekoliko navrata obavljao dužnost kaštelana stonskih utvrda. Bobaljević je bio snažan, sposoban i inteligentan čovjek, ali zbog neuredna života i skrajnje neobuzdane naravi veoma rano fizički slomljen, osuđen na samoću, krevet, sobu i bolovanje.¹⁶

Onemogućen za javni život i teže funkcije, a zbog bolesti prisiljen na miran i povučen život, Bobaljević je smisao svog života i svoj mir našao u knjigama. Dao se na čitanje, pa je u dosluhu sa starim autorima pronalazio utjehu u svom životu. Sretna je okolnost bila što se radilo o čovjeku izrazitih književno-pjesničkih sklonosti i nadarenosti, o literatu sigurnog i iskrenog pjesničkog utemeljenja.

Kao takav Bobaljević nije samo čitao, i nije čitao samo površno i radi zabave. Čitao je intenzivno, s doživljavanjem, a zatim je stvarao u sebi i oko sebe svijet knjige i poezije. Nesretan i bolestan, izlaz je pronašao u knjizi i u prijateljima-literatima koji su kao i on knjigu voljeli, čitali i pisali. Postupao je, dakle, kao Nikola Nalješković, koji je nekoliko decenija prije Bobaljevića, doživjevši razočarenje u društvu i životu, također svoj mir bio našao u knjizi i pisanju, a svoje društvo među ljudima od pera i duha, među literatima i pjesnicima.¹⁷

Povučenu i prepuštenu knjizi i književnosti, Bobaljeviću nije bilo teško da stupi u kontakt s istomišljenicima, s ljudima književno-pjesničkog opredjeljenja. Bilo da je boravio u Dubrovniku bilo u Stonu, svuda i uvijek je mogao biti u dodiru s onima kojima je knjiga i poezija bila preokupacija i utjeha.¹⁸ Takvi su se ljudi međusobno »razgovarali«, a onda se javila i ideja da svoje druženje i svoj krug i formalno oblikuju kao društvo, kao akademiju.

¹⁶ Podatke o Bobaljevićevu životu donijeli su Jean Dayre (*Dubrovačke studije*, Zagreb, 1938, 24 i d.) i Jorjo Tadić (*Dubrovački portreti*, Beograd, 1948, 162 i d.).

¹⁷ Usp. moju studiju o Nikoli Nalješkoviću, Rad Jugoslavenske akademije znanosti i umjetnosti 357, Zagreb, 1971, str. 4—162.

¹⁸ O Bobaljevićevim dodirima s književnicima, domaćim i talijanskim, opširno piše Đ. Körbler u studiji *Talijansko pjesništvo u Dalmaciji 16. vijeka napose u Kotoru i u Dubrovniku*, RAD JAZU 212, Zagreb 1916. (II. *Sabo Bobaljević*, str. 53—93).

Nemamo izravnih podataka tko je bio inicijator osnivanja društva, ali prema sačuvanim pjesmama jasno proizlazi da je inicijator veza i međusobnih dodira i središnja ličnost kruga bio Savko Bobaljević. Ne iznenađuje stoga ni Crijevićev zaključak kako je upravo Bobaljević bio glavna ličnost Akademije. Bio je zaista najaktivniji u druženju, bio je čovjek veoma otvorene naravi, komunikativan i vitalan, te duboko i istinski opredijeljen za svijet poezije i duha. Sve se to jasno vidi u njegovu kanconijeru, odnosno u njegovoj knjizi pjesama, od kojih je veliki broj posvećen i upućen prijateljima, a znatan broj je i onih koje je od prijatelja primao.

Prema sigurno utvrđenim biografskim podacima, Bobaljevićevu pjesničku djelatnost, a time i djelatnost na okupljanju pjesnika i na oblikovanju pjesničkog kruga i organiziranju Akademije, treba vidjeti u godinama koje su slijedile nakon što ga je bolest definitivno obuzela i nakon što je kao takav bio pomilovan; nakon što mu je dozvoljeno da se vrati u svoj grad. Bilo je to 1556, i od tada do smrti Bobaljević živi naizmjenice u Stonu i u Dubrovniku, živi i drugdje s muzama i s pjesnicima.¹⁹

Iako su dodiri s pjesnicima postojali već i prije, intenzivnije veze među pripadnicima ovog pjesničkog kruga, tj. osnivanje i život Akademije »dei Concordi« treba dakle zamisliti u godinama između 1556, kad se Bobaljević vratio u Dubrovnik i povukao u mirni činovnički i književni život, i godina u kojima su umirali najbolji mu prijatelji: Tudžić (1565), Getaldić (1571) i Amalteo (1572).²⁰ U ovom razdoblju u Dubrovniku je četiri godine (1558—1562) kao tajnik republičke kancelarije živio ugledni talijanski humanist Gian Battista Amalteo, s kojim je Bobaljević postao prijatelj i koji će u komunikaciji ovog pjesničkog kruga zauzeti ugledno mjesto.²¹

¹⁹ Pored već spomenutog portreta Jorja Tadića, u kojemu se potanko prati Bobaljevićeva biografija, vidi i radnju Rafa Ferija *Marin Držić i njegovi suvremenici u Stonu*, »Dubrovnik« XI, 1, 1968.

²⁰ Körbler (cit. mj. 64) kaže da je Akademija »dei Concordi« osnovana 1584, Körbler to zaključuje »prema staroj jednoj vijesti«, ali ne kaže o kojoj i kakvoj je vijesti riječ. Prema biografskim podacima o pjesnicima koji se spominju kao članovi Akademije a i prema njihovu književnom djelovanju, 1584. godina kao godina osnutka Akademije Složnih ne može doći u obzir.

²¹ Giambattista Amalteo (Oderzo 1525—Roma 1573). Poznat kao pravnik, filozof i teolog, humanist prikladan za političku i diplomatsku službu. Bio sekretar Dubrovačke republike (1558—1562), a zatim dugo u Rimu na službi u Brevi i u Kongregaciji Koncila. Pisao latinska i talijanska pisma raznog sadržaja. Talijanske pjesme poznate su mu po nježnosti i domišljatosti. Poznat je prije svega kao učeni latinski pjesnik elegije i **ekloga**. (*Enc. ital.* II, 1929, 751—752). O G. B. Amalteu v. i bilj. Stj. Krasica u izdanju Crijevićeve *Dubrovačke biblioteke*, Zagreb 1980, IV, 360. (Ioannes Baptista Amalteus).

Bobaljeviću najbliži prijatelj bio je svakako Miho Monaldi (o. 1540—1592). Njemu je Bobaljević »uputio« najviše pjesama i od njega redovito dobivao i odgovore. Na str. 113—120 Bobaljevićeva kanconijera nalazi se tridesetak pjesama koje Bobaljević šalje svom prijatelju ili od njega prima. Dva prijatelja u pjesmama su razgovarala i jedan drugome u pjesmama očitovala svoje brige, misli i preokupacije. U pjesmama upućenim Monaldiju Bobaljević priča ne samo o svojoj ljubavi nego općenito o svemu što ga tišti. Prevladavaju, dakako, ljubavne i pjesničke preokupacije, ali ima i informacija iz biografije. Povodom Tudizićeve smrti Bobaljević se jada Monaldiju siguran da će ga on razumjeti, a to zbog »iskrene ljubavi koja je među nama i koja će trajati dok je Neba«.²² U sonetu br. 180. (str. 113) Bobaljević priča svom prijatelju kako mu se draga, sad već mrtva, javlja u snu. Zanima se za Monaldijev rad (str. 115), a za sebe kaže da ga je okrutna sudbina uništila (118). Udaljeni su i čeznu jedan za drugim (116 i 117). Svog prijatelja Bobaljevića spominje i Monaldi u svojoj knjizi pjesama.²³ Tamo Monaldi govori o Bobaljeviću, ali i o »nama«, o zajednici, o društvu, pa bi se, možda, to moglo shvatiti i kao pomisao na Akademiju. U jednom odgovoru Bobaljeviću (str. 113) Monaldi kaže kako je Tudizic bio »eterno honore di tutti noi«, a u pjesmi *In morte di S. B. il Sordo* piše: »Et noi, Bobalio, senza di te sole lagrime ci pasciam.«

Monaldi je, kao i Bobaljević samo u znatno manjoj mjeri, održavao veze sa stanovitim brojem pjesnika svog vremena, slao pjesme, dobivao odgovore i oplakivao smrt svojih prijatelja, pjesnika i poznanika. Monaldijevi poznanici i prijatelji spominju se, uglavnom, i u Bobaljevićevu kanconijeru, pa tako Monaldijeva pjesnička korespondencija još jednom utvrđuje intenzitet međusobnih veza jednog izrazitog književnog kruga. Monaldi je pjesnički korespondirao s Dinkom Ranjinom (sonet 54), Marijom Kabogom (sonet, 58 i 59), Lukom Sorkočevićem (48), Nikolom Primojevićem (56, 57) i sestrama Nadom i Julijom Bunić (sonet 12 i 60). Tužno je zažugario povodom smrti Marina Držića (32), Miha Menčetića (37), slikara Vlaha Držića (31) i talijanskih pjesnika Annibalea Cara (30) i G. B. Amaltea (33), s kojima su Dubrovčani održavali prijateljske veze. Poznao se i s talijanskim pjesnikom Boccabiankom, kojemu govori i o ljepoti Cvijete Zuzorić.

²² »Per quel sincero amore ch'è tra noi i che vivrà finche 'l ciel giri« (112).

²³ Monaldijeve pjesme tiskane su svega jednu godinu poslije Bobaljevićevih. V. bilj. 15. O Monaldiju u suvremenom književnom krugu usp. Đ. Körbler, o.c. (*Mihail Monaldi*, str. 93—109).

Uz Miha Monaldija Bobaljevići bili su najbolji prijatelji bili su Božo Tudizić²⁴ i Lucijan Getaldić²⁵. Bili su manje više istih godina starosti, pripadnici vlasteoskog staleža, pa su u zajedničkim mislima i preokupacijama provodili svoju mladost.

Bobaljevićeva povezanost uz Tudizića i Getaldića može se razabrati iz pjesama koje im pjesnik upućuje ili u kojima ih spominje. Tako u jednoj pjesmi (str. 109) apostrofiraju Tudizića intimno »Tudisio mio« i moli svog prijatelja, koji je uvijek znao naći za njega pravu riječ, da mu pomogne i sad kad je ostao bez drage žene (»senza duo bei lumi«). U pjesmi upućenoj Getaldiću (str. 133) Bobaljević izriče tvrdnju kako je bez njega, Getaldića, tužan i osamljen. Lunja naokolo misleći na njega, pa ga moli da ga ne zapusti i ne zaboravi. On, Bobaljević, bez njega ne može. U jednoj, opet, pjesmi (str. 134) poi-gravajući se s prijateljevom prezimenom šalje ga da ide među Židove u geto.

Tudizić i Getaldić umrli su u kratkom vremenskom razmaku, i to je Bobaljevića veoma rastužilo. Tudizića je oplakao u četiri soneta (br. 149—152, str. 98 i d.), a u pjesmi povodom Getaldićeve smrti (1571), *Ghetaldi mio* (str. 94), izjavljuje kako poslije Tudizićeve smrti ni za kim nije toliko plakao koliko sad za njim. Okrutna smrt najprije je ugrabila Tudizića, a time i njegovu radost. Sad je evo došlo i drugo zlo, smrt Getaldića, pa je ostao bez obadva prijatelja, i nema tko da ga utješi (sonet 142, str. 94). Getaldića i Tudizića sjetit će se i povodom smrti G. B. Amaltea, koja će, također uskoro uslijediti.

Ponesen talijanskom poezijom Bobaljević je među suvremenim talijanskim pjesnicima pronalazio svoje prijatelje i uzore, a s nekima od njih uspostavio je i prijateljske veze. Slao im je pisma, spominjao ih u pjesmama, a od nekih je dobivao i odgovore. Tako su se na razne načine u obzorju Bobaljevićeva života i književne djelatnosti uključivali i neki poznati talijanski pjesnici kao što su npr. Benedetto Varchi (1503—1565), Domenico Venier (1517—1582), Annibale Caro (1507—1566) i Laura Battifore (1523—1589). Na ovaj način Bobaljević je intenzitet talijanske poezije doživljavao i putem osobne komunikacije s talijanskim autorima.

Najbolji mu talijanski prijatelj bio je Gian Battista Amaltei, koji je, kao što je već rečeno, neko vrijeme boravio u Dubrovniku. Prijateljstvo se razvilo kad je Amalteo došao u Dubrovnik i potrajalo je sve do Amalteove smrti. Osobne veze

²⁴ Božo Tudizić, ugledni literat i suvremenik, prema Crijeviću (II, 491), umro je 1566. u 39. godini života.

²⁵ Prema Crijeviću (II, 361), ugledni literat Lucijan Getaldić, sin Gaudencija, umro je 1571. u 43. godini života (dakle je rođen 1528).

između dvaju pjesnika na neposredan i uvjerljiv način ostavile su traga u oblikovanju suvremenog dubrovačkog književnog kruga i ugođaja. Izraz svog odnosa prema Amalteu Bobaljević je ostavio u pjesmama upućenima ovom pjesniku. Nema mnogo tih pjesama, ali se iz njih jasno vidi da su odnosi bili bliski. U dugoj (devetoj) »satiri« (str. 165. pjesma ima 19. jedanaesteraca) piše mu o svojoj bolesti zbog koje je sasvim oglušio. U drugoj jednoj pjesmi (str. 128) Bobaljević se tuži prijatelju zašto mu već dugo vremena ne odgovara, pa tom prigodom ističe kako je prijateljstvo među njima nastalo od prvog susreta.²⁶ Kad je Amalteo 1560. kao tajnik Republike bio poslan u Mletike da u ime Republike obavi neke poslove i, pored ostalog, da za Dubrovnik nađe i prikladnog rektora za dubrovačku gradsku školu, Bobaljević u posebnoj pjesmi (šesta »satira«, ima 100 jedanaesteraca, str. 155). zavidi kako će, eto, boraviti u najljepšem gradu na svijetu i tamo uživati u društvu pjesnika i umnih ljudi kakvi su Venier, Dolci i Jerolim Ruscelli. Za Amaltea se Bobaljević zanima i u jednoj pjesmi upućenoj Monaldiju. Pita što radi Amalteo, on mu se sve više i više divi, priroda ga je obilno nadarila, sposoban je, a i Nebo ga voli. Zanima se i za Amalteovu sreću u ljubavi. Posebno impresionira, a i kao svojevrsan podatak važna je Bobaljevićeva pjesma napisana povodom Amalteove smrti (1572):

Ecco (ohime) il terzo stral da Morte spinto
 Per mezo i petti amici entro 'l mio core
 E pur viv'anchò. Ahi fiero alto dolore;
 Ahi mondo; ahi fato, a miei gran danni accinto.
 Lasso, il, colpo primier nel sangue tinto
 Del Tudisio, ch'anchor piango a tutt'hore,
 O 'l secondo, onde il buon Ghetaldi fuore
 Di questa vita uscio; m'havesse estinto.
 Che 'l mio cor non sarebbe Amaltheo caro,
 In tanto duol per te, che immorte festi
 Mile co'tuoi bei scritti; e tu sei morto...²⁷

Svojih triju preminulih prijatelja sjeća se i u jednom drugom sonetu (str. 84):

Quando mi vien a mente in che pochi anni
 di tanti amici miei s' 'l ciel adorno...
 Scorgo il Tudisio, e L'Amaltheo, ch'amaro
 si le Muse, e 'l Ghetaldi...²⁸

²⁶ Ma quell'amor che i nostri cor da prima / congiunse; ch'ira o sdegno unqua non frange, / e la vostra virtù mi riconforta. (128).

²⁷ Sonet 157, str. 102.

²⁸ Str. 84.

Treba dakle pretpostaviti da je Crijević upravo na temelju ovih pjesama, iz kojih jasno proizlazi kako su Tudizić, Getaldić i Amalteo pored Monaldija zaista bili Bobaljeviću najbliži prijatelji, zaključio da su upravo oni bili i najugledniji članovi Akademije.

Osim navedenih, kao član Akademije Složnih u starijoj literaturi spominje se i Mario Caboga (Appendini, Rački). Ne znamo kako je Appendini to zaključio (Rački slijedi Appendinija), ali pretpostavljamo da je i on, kao i Crijević, članove Akademije vidio u Bobaljevićevim prijateljima. Bobaljević je s Kabogom bio zaista u prijateljskim odnosima, premda je Kaboga bio znatno stariji od Bobaljevića i ostalih Bobaljevićevih prijatelja (Kaboga je rođen 1505).²⁹ U jednoj pjesmi, doznajući da je Kaboga otišao u Rim, Bobaljević kaže da se osjeća kao da je ostao bez oca. Pita ga kako mu je u Rimu, pozdravlja zajedničke prijatelje (Annibale Caro) i pita ga kad će se vratiti. Svog starijeg prijatelja Bobaljević apostrofira »Caboga mio buon«.

Među članovima Akademije možemo zamisliti i još nekoliko prijatelja-pjesnika kojima se obraća i prema kojima osjeća naglašenu pjesničko-prijateljsku sklonost. Tu na prvom mjestu treba spomenuti Frana Lukarevića,³⁰ Luku Sorkočevića,³¹ Marija Držića³² i Dinka Ranjina.³³ Svi su ostali pjesnici u svojim

²⁹ F. M. Appendini, I. c. 94. Mario Kaboga (1505—1582) bio je u prvom redu poznat kao teološki pisac, kanonik i arciđakon Stolne crkve u Dubrovniku. Isticao se nemirnim duhom i aktivnim sudjelovanjem u društvenom i crkvenom životu grada. (Ser. Crijević, *Bibliotheca ragusina*, II/III, 394—409).

³⁰ Frano Lukarević Burina (1542—1598) boravio je u Firenzi kao trgovac 1561—1566. O životu i radu Lukareviću v. Jean Dayre, *Dubrovačke studije*, Zagreb, 1938, str. 53—73 i Jorjo Tadić, *Dubrovački portreti*, str. 280 i d. Pjesmu kao izraz suosjećanja s Lukarevićevim neprikladima u životu i u trgovini napisao je Dinko Ranjina (SPH XVIII, 48).

³¹ Luka Sorkočević isticao se učenošću i pisanjem talijanskih pjesama. (Ser. Crijević, *Bibl. ragus.*, II/III, 360—361). Obracao mu se i Dinko Ranjina (SPH XVIII, pj. 26, 220 i 146.).

³² Mario Držić (o. 1542—u. 1596) bio je najstariji sin slikara Vlahu Držića (1503—1567), dakle nećak književnika Marina Držića. Najprije se bilo mislilo da će on prema obiteljskoj tradiciji poći u svećenički stalež i tako naslijediti neke obiteljske funkcije i prihode, ali se Mario ubrzo okrenuo na drugu stranu, krenuo je trgovačkim stazama. 1563. zajedno s Franom Lukarevićem i Lukom Sorkočevićem nalazi se kao mladi trgovac u Firenzi.

³³ Dinko Ranjina (1536—1607). V. bilj. 4. Svoju knjigu pjesama Ranjina je objavio u Italiji. (*Pjesni razlike*... In Fiorenza 1563). I Ranjinina knjiga svjedoči o živoj komunikaciji među dubrovačkim pjesnicima ovog vremena. Ranjina je uputio pjesme: Đorđu Bartoli, Vlahu Buniću, Franu Gunduliću, Franu Lukareviću, Luki Lukareviću, Mihlu Lukareviću, Maroju Mažibradiću, Mihlu Menčetiću, Nikoli Nalješkoviću, te raznim članovima svoje rodbine. I sam Ranjina bio je pozdravljen u pjesmama Dominka Zlatarića (SPH XXI, str. 180, 183).

mladim danima proveli neko vrijeme u Italiji i tamo se uz trgovinu bavili i poezijom, pjevajući na talijanskom jeziku.³⁴

U pjesmi *A m Francesco Luccari* Bobaljević odgovara prijatelju i tješi ga u neprilikama u koje je zapao, pa se nada da će on to sve svojom snagom izdržati. U posebnoj pjesmi (str. 110) nuka Lukarevića da nastavi pjevati i sad u Dubrovniku i tako proslavi Dubrovnik kao što je to činio u Firenzi. Bobaljević se (str. 111) jada svom prijatelju kako mu je teško, a to ne smije javno izraziti (*Spesso piango al cor — col volto rido*).

U Firenzu je pisao i Luki Sorkočeviću. Zavidi mu kako je tamo na samom izvoru lijepog toskanskog jezika («di bellidoma Thosco») i nuka ga da to iskoristi i piše.³⁵ A kad se vratio u Dubrovnik, Bobaljević ga poziva da u novoj sredini pjeva, da obnovi u Dubrovniku stari duh Tibera (str. 112).³⁶ Sorkočevića spominje i u pjesmi na str. 139, u kojoj se obraća prijateljima Zamanji Proculu, jadajući se prijateljima (a cari amici miei), priča kako u Stonu provodi dane. Posebnim sonetom javlja se i Mariju Držiću (str. 95), a u pjesmi *Monaldiju* (str. 115) zanima se što radi slikar Vlaho Držić, o kojemu Bobaljević misli sve najljepše.³⁷ Dinku Ranjini šalje svoje pjesme (str. 42) a na drugom mjestu (str. 120) u pjesmi »razgovara« s Ranjinom o svojim vlastitim egzistencijalnim problemima pitajući se hoće li nebo htjeti da mirno proživi ovo života što mu preostaje.³⁸

U Bobaljevićeveu kanconijeru spominju se još neka imena koja su pripadala tom krugu. Tako je npr. povodom smrti Petra Gradića Bobaljević ispjevao tri soneta (str. 96 i d.). U

³⁴ V. bilj. 3. Luki Sorkočeviću, Franu Lukareviću i Đuru Bartoliju Ranjina je uputio poslanicu u Firenzu. Ranjina ističe da ga s ovim mladićima povezuje zanimanje za knjigu »Radi knjižne tej mudrosti / meu nam bivši ljubav mila«. Zna da u Firenzi uživaju u poeziji, ali radi promjene neka čuju i za njega. Šalje im »Zgovor jedan ki duh stvori / u besjedu odriješenu«, moleći ih ujedno da i oni njemu pošalju svojih pjesama: »Jur ako ste od ljubavi / štogod hitro satvorili / svaki s' od vas naglo usili / da me stvari tej dobavi.« (*SPH XVIII*, 78). Ranjina je dakle znao da njegovi mladi prijatelji što sad borave u Firenzi pišu pjesme.

³⁵ Str. 111.

³⁶ Sjećamo se kako je Ilija Crijević, humanist, pjevao da će Epi-
daur—Dubrovnik ponovno doživjeti punu slavu jedino oponašajući Rim.
(V. Rafo Bogišić, *Ilija Crijević i Marin Držić; Riječ književna stoljećima*, Zagreb, 1983, str. 86).

³⁷ Bobaljević piše o slikaru Vlahu Držiću: *Il Darsa, che quasi un nuovo Appelle / Hoggi si scopre al mondo, il secol nostro / Agguaglia, come suol con l'opre al prisco.* (115).

³⁸ *Vorrà mai 'l Ciel ch'io otio honesto / spender, Ragnina mio, quel che m'avanza / d'esta mia frale vita? o pur sua usanza / qual sin qui, terrà meco anchor nel resto?* (str. 120).

prvom kaže da mu je Gradić bio najveća nada i da će sad poslije Gradićeve smrti i njegov Parnas biti pun bola.³⁹ U drugom sonetu kaže da će stari Epidaur (Dubrovnik) od žalosti za Gradićem čupati svoje sjedine i ridati.⁴⁰ U dva soneta obratio se Bobaljević Matiji Beneši, koji se u Dubrovniku isticao učenošću, a bavio se posebno književnošću i filozofijom.⁴¹ U Bobaljevićevoj knjizi spominje se još cijeli niz liknosti iz suvremenog Dubrovnika, kojima se pjesnik »javio« u pjesmi, pozdravio ih u nekoj prigodi, odgovorio na primljenu pjesmu ili oplakao povodom smrti. Tako pozdravlja Mavra Vetranovića u njegovoj starosti (str. 125), piše nadbiskupu Vincenzu Gili-aniju (126), Lodovicu Beccadelliju, Vincenzu Portici (130), javlja se prijatelju Evandru (158), Ascaniju Ciuffariniju (129, 152, 134), odgovara pjesnikinji Juliji Bunić (131),⁴² javlja se nekom Salviju (127), Restiju (138), Menčetiću (130), Đorđiću (125), Klementu Gučetiću (123), Mihu Buniću (126)⁴³, a oplakuje smrt Marina Držića (95)⁴⁴ i Martolice Džamanjića (101).

U krug Bobaljevićevih prijatelja treba ubrojiti i pjesnika Dominka Zlatarića (1558—1613).⁴⁵ U Bobaljevićevu kanconije-

³⁹ Hor sarà il mio Parnasso // Tutto colmo di duol, di gioia casso. (96).

⁴⁰ Ecco il vecchio Epidaur il bianco pelo / Si frange, e batte il petto, e stride, e plora, / E rompe in tali accenti ad hora ad hora / Il suo duol... (str. 96). Sjećamo se starog Epidaura iz pjesme *Agli Accademici Concordi*.

⁴¹ Prijatelju Beneši Bobaljević izriče prednosti i zadovoljstva u bavljenju knjigom. Intimno ga apostrofira »Benessa caro mio«. *Huom ricco di virtù giamai non teme / D'impovertir. Seguiam però la via / De le richerzze vere et immortali.* (107).

⁴² O Juliji i Nadi Bunić i o njihovom prijateljevanju s pjesnicima v. Zdenka Marković, *Pjesnikinje starog Dubrovnika*, Zagreb, 1970, str. 47—55.

⁴³ Miho Bunić Babulinov (1541—1617) bio je znatno mlađi od Bobaljevića. Počeo je pjevati na latinskom, ali je poznatiji kao pjesnik na hrvatskom jeziku.

⁴⁴ U novije vrijeme među članovima Akademije Složnih spominje se i Marin Držić (npr. Kombol, 164). Bobaljević je Držića dobro poznao. U poslanici napisanoj na hrvatskom jeziku i upućenoj prijatelju Mikši Pelegrinoviću (*SPH VIII*, 212—219) Bobaljević pozdravlja Držića (I Držić ki u slavi / spijeva pjesni sve ljuvene / vele drago ti pozdravi / i rec ove riječi od mene), dakle zna kuda se Držić kreće. Zacijelo su se vidali i u Stonu, gdje su Držići imali svoje posjede. Mogli su kontaktirati do 1562, kad je Držić definitivno napustio Dubrovnik. Kad je Držić umro, Bobaljević mu je napisao sonet u kojemu ističe Držićev »čisti, mili i slatki pijev u ljupku govoru svoga roda«. Ipak teško je pretpostaviti da je već vremenšni Držić, i pučanin, bio i formalno uključen u Akademiju sastavljenu, uglavnom, od mladih članova vlastele. U to vrijeme Držić piše *Hekubu* i obuzet je sasvim drugim mislima nego grupa lirskih pjesnika oko Bobaljevića. Držić nije bio član ni Nalješ-kovićeve kruga, koji mu je bio bliži po godinama i po preokupacijama,

ru Zlatarićevo se ime izričito ne spominje, ali zato među Zlatarićevim *Pjesnima razlikim* ima dvije pjesme »upućene« Savku Bobaljeviću.⁴⁶ U pjesmi XXIX (*Gospodinu S. B.*) Zlatarić tješi Bobaljevića: sve se mijenja pa će se i njegovo stanje promijeniti, poboljšati,⁴⁷ a u pjesmi XLV (*Gospodinu S. B.*) Zlatarić zahvaljuje prijatelju koji sad tješi njega u njegovim brigama. Zlatarić napominje kako Bobaljevićeva ljubav prema njemu traje već dugo i kako mu je ta ljubav uvijek bila mila.⁴⁸

Neki pjesnici su se javili i povodom Bobaljevićeve smrti. Učinili su to Miho Monaldi,⁴⁹ Miho Bunić Babulinov,⁵⁰ nadbiskup Vincenzo Giliani⁵¹ i jedan nepoznati autor čiji je sonet uključen u knjigu pjesama Savka Bobaljevića. Giliani je povodom Bobaljevićeve smrti ispjevao šest pjesama: po dvije na grčkom, latinskom i talijanskom jeziku. Svi, dakako, s tugom ističu kako je umro dragi čovjek i veliki prijatelj Muza.

Zaključak

Treba pretpostavljati da je Akademija Složnih osnovana i bila aktivna u godinama nakon Bobaljevićeva povratka u Dubrovnik (1556), odn. za vrijeme Amalteova boravka u Dubrovniku (1558—1562), a možda je nastavila živjeti i 60-ih godina. Poslije smrti Tudžića i Getaldića teško je zamisliti aktivniji život Akademije. Bobaljević je s vremenom onemoćao, rezignirao, a i najbolji prijatelji su mu početkom 70-ih godina već mrtvi.

---

pa zaključujemo da Držić nije bio posebno sklon bližim i sustavnijim kontaktima s pjesnicima. (Usp. Rafo Bogišić *Marin Držić u književnim krugovima*. Rad JAZU, br. 419, Zagreb, 1986, str. 247—262.

⁴⁵ Dminko Zlatarić (1558—1613) bio je znatno mlađi od Bobaljevića, i s njim je Bobaljević mogao kontaktirati tek posljednjih godina svog života.

⁴⁶ *Djela Dominka Zlatarića, Stari pisci hrvatski*, knj. XXI, Zagreb, 1899.

⁴⁷ *Nav. mj.*, str. 189.

⁴⁸ *Nav. mj.*, str. 189.

⁴⁹ *Rime del sign. Michele Monaldi*. In Venezia MDIC. 1.16.: *In morte del Savino Bobali, il Sordo*.

⁵⁰ Bunićeve pjesme napisane povodom smrti Savka Bobaljevića nema među Bunićevim pjesmama (*SPH*, XI). Objavio ju je Petar Kolendić (*Biografska dela Ignjata Đurđevića*, Beograd 1935, 87). U pjesmi pored ostalog kaže Bunić »svakomu drag si bil«.

⁵¹ Latinske i talijanske Gilianijeve pjesme ispjevane povodom Bobaljevićeve smrti objavio je Ser. Crijević (*Bibl. ragus.* IV, 65—67). Nalaze se već i u knjizi Bobaljevićevih pjesama koju su poslije pjesnikove smrti objavili članovi pjesnikove obitelji u Mlecima 1589. Sve Gilianijeve pjesme, lat., tal. i grčke, objavio je F. Rački (*SPH* VIII, XVIII—XX) u članku *Sabo Mišetić Bobaljević*.

Ipak, nije isključeno da je Akademija na neki način produžila život i kasnije, da su se pjesnici okupljali oko Dinka Ranjine i Miha Monaldija.

Sve ovo, dakako, ako Bobaljevićev sonet posvećen članovima Akademije, intenzivne odnose pjesničkog kruga oko njege i Monaldija, i napis Sara Crijevića shvatimo kao siguran i pouzdan dokaz da je u drugoj polovici stoljeća u Dubrovniku, u okviru jednog brojnog, pjesnički ponesenog i učenog književnog kruga, zaista bilo došlo i do formalnog okupljanja pjesnika u Društvo, u Akademiju, u što ne moramo sumnjati. Pjesnici su se zacijelo sastali, okupili, osnovali Akademiju, razgovarali o poeziji i pjesničkim uzorima i odlučili dakako da će svoje društvo i zajedništvo i dalje održavati. Što se zatim dogodilo i događalo, jesu li se i dalje sastajali u okviru svoje Akademije, to ne znamo. Međutim, iako ne znamo ništa pouzdano ni potanje o djelovanju Akademije, već sama činjenica postojanja međusobnih veza i približavanja među pjesnicima jednog vremena, jedne generacije, među ljudima jednog izrazito pjesničkog opredjeljenja predstavlja (kulturno-književni događaj prvog reda. Jedan veći broj književnika približio je i povezao zajednički odnos prema poeziji i životu. Bio je to novi impuls starog humanističkog poticaja, impuls koji je ovaj put izvorište i uzor pronašao ne u latinskoj nego u talijanskoj poeziji, u snažnom novom pokretu obnove petrarkizma. Novi val, odnosno preporod talijanske petrarkističke poezije asimilirane u znanstvenom reflektivno-filozofskom idealističkom konceptu i odnosu doveo je do (kulturno-pjesničkog pokreta u Dubrovniku, do naglašenog intenziviranja zajedništva u opredjeljenju, i tako do pojave prve književne akademije u hrvatskoj kulturnoj sferi.

Kao aktivni sudionici u Bobaljevićevu pjesničkom krugu javljaju se mnogi suvremeni poznati pjesnici u Dubrovniku, a javljaju se i manje poznati ili nepoznati. To su oni koji se nisu isticali kao značajni pjesnici stvaraoci, ali su kao aktivni sudionici kulturnog i književnog života zanimanjem i praćenjem pojava davali jednom vremenu potrebni ugođaj i ozračenje. Stvarali su osnovu i okvir u kojemu će poznatiji stvaraoci djelovati. Treba pretpostaviti, a to se vidi i po svjedočenjima i izjavama u pojedinim pjesmama, da su pjesme pisali i oni čije se ime samo spominje i o kojima se u bogatoj komunikaciji među pjesnicima opširnije ne govori.

Kao i u krugu oko Nikole Nalješkovića nekoliko decenija ranije (Mavro Vetranović, Petar Hektorović, Nikola Dimitrović, i mnogi drugi), i sad se među pjesnicima i u pjesmama kojima pjesnici jedan drugoga »posjećuju« govori u prvom redu o osobnim doživljajima, o preokupacijama i brigama poje-

dinih pjesnika. Ljudi sličnih sklonosti imali su i slične preokupacije, pa iskazujući jedni drugima svoje misli i brige očituju ne samo sigurnu suvremenu pripadnost svijetu poezije, odnosno svijetu duha i kreposti, nego ujedno označavaju i okvire u kojima su se kao jedinke nalazili i kretali, i u kojima su kao pojedinci i kao cjelina (grupa) postojali.

Summary

In the second half of the 16th century a circle of writers with new ideas and new literary trends was formed in Dubrovnik. After the Petrarchists from the first half of the century and the Renaissance »realists« from the middle of the century, these poets from the second half of the 16th century followed a pure poetic concept and regarded the Italian neo-Petrarchists as their model. The main poet and organizer of this circle was Savko Bobaljević (1530—1585). At the end of the fifties and the beginning of the sixties Bobaljević gathered a number of men of letters of the same ideas and they formed the »Akademija Složnih« (Accademia dei Concordi). These were, apart from Bobaljević, Miho Monaldi, a philosopher and poet, Božo (Natal) Tudžić, Lucijan Getaldić, Gian Battista Amalteo (an Italian), Vlaho Kaboga and others. The programme of the Academy was faithful serving the muses and pure poetry, introversion in the style of neopetrarchist platonism, erudition and reflection. Their thematic and stylistic form of expression was love poetry and poems for special occasions in the form of a sonnet and a canzone. Besides composing pure lyrics these poets showed an emphasized feeling for entertainment and conversation, learned and refined dialogues. Apart from its great importance in literary creation and cultural atmosphere in Dubrovnik in the second half of the 16th century, the »Akademija Složnih« has specific features of the first literary society in the Croatian cultural sphere.